

oziroma področij, kjer je glavni ali večinski nosilec gledališkega življenja vendar redno profesionalno gledališče z bogatim obiskom in kvalitetno izredno visokimi dosežki in celo eksperimenti. Izkušnja razvitih gledaliških prostorov tudi kaže, da so razlike med posameznimi gledališkimi vejami ob pravilno zasnovanem organskem razvoju vse manjše, dokler niso celo združljive v gledališču, ki ni niti ljubiteljsko niti eksperimentalno, ki pa se zato ponša z obiskom in odprtostjo, kakršno ima ljubiteljsko gledališče, in inovacijsko vitalnostjo, ki jo specializirano goji eksperimentalno gledališče. Šele v tej sintezi lahko govorimo o harmoničnem utripanju gledališkega organizma, s kakršnim se naše gledališče še ne more ponášati, gledališče, ki je trenutno še vedno obremenjeno z razhajanjem nepovezanih skrajnosti.

Potemtakem bi bila na pogovoru TEDNA SLOVENSKE DRAME neizrečena, vendar na tihem že formulirana perspektiva slovenskega gledališča predvsem v nadaljnjem sintetiziranju vseh osnovnih postavk našega gledališkega organizma, dalje zunaj prostora ljubiteljskega in eksperimentalnega prizorišča pospešeno dviganje t. i. gledališke zavesti, kar pomeni veliko skrb in stvarna dejanja v prid gledališke kulture, celo več: ustvarjanje potrebe po tovrstni kulturi, dviganje gledališke zavesti, ki bi omogočila rednemu, »tradicionalnemu«, institucionalnemu gledališču resnični in plodni smisel obstoja s številnim, vse večjim avditorijem in ki bi končno omogočala temu gledališču vse manj in manj koncesij in vse več gledališko iskatelskih snovanj. Šele v tem trenutku bi lahko govorili o resničnem gledališkem organizmu, ki bi bil v vseh smislih harmoničen in bi dejansko pogojeval in potreboval prav vse možnosti gledališkega izražanja.

Kakor je torej nakazal pogovor letošnjega TEDNA SLOVENSKE DRAME v Kranju, pomeni ugotovitev perspektiv(e) slovenskega gledališča danes

predvsem vrsto dolžnosti in nalog, ki se postavljajo tako pred gledališke delavce kakor tudi najširšo slovensko kulturno javnost. In verjetno je ta ugotovitev tudi jamstvo za pristnost določene perspektive, ki dobiva v tem trenutku izrazito delovno naravo.

Janez Povše

FESTIVAL LOJALNE OPOZICIJE

V uradni konkurenci 19. festivala jugoslovanskega dokumentarnega in kratkometražnega filma, od 2. do 8. marca v Beogradu, naj bi bilo 59 filmov. Dva je prepovedala cenzura, oba novosadska cenzura, ker sta bila posneta v produkciji Neoplante.

Na tiskovnih konferencah je bila cenzura glavni predmet napadov. Dušan Makavejev: Odkod neki skupini ljudi pravica, da iz svojih lokalnih razlogov jemlje jugoslovanski javnosti možnost, da si ogleda, kar je novega nastalo pri filmskih avtorjih, ki so si že ustvarili svojo reputacijo (Žilnik) in ki smo jih nestrpnost pričakovali. Velikokrat se zgodi, da kvalitetno delo preraste okolico, v kateri je nastalo, in dobi svojo pravo, lahko rečemo edino relevantno oceno šele, če ga gledamo na jugoslovanski ravni, v družbi poklicnih filmskih ustvarjalcev, ki navsezadnje niso samo profesionalci, ampak tudi polnopravni in politično zreli občani. Dokaz, če ga že iščemo, je v tem, da tudi nje vedno vabijo, da bi postali člani te ali one cenzurne komisije. Bojim se pomisliti, kaj bi ostalo od svetovne umetnosti, če bi smela vsako delo prepovedati komisija občine, na katere terenu je to delo slučajno nastalo.

Novosadska cenzura, in zlasti še njen predsednik, ki je sicer direktor založbe, ki izdaja stripe, je postala oprijemljiva oblika tega, čemur so običajno rekli »oni tamo«. V tem ozračju je tekel ves festival, na tiskovnih konferencah, in tudi na platnu.

Od 57 filmov, ki so ostali v konkurenci, ni bilo niti enega, ki bi direktno hvalil obstoječo družbeno in politično stanje.

»Povratak ratnika« (Nikola Jovičević, Titograd) je sicer povzdignjeno govoril o veleposlaniku Roloviću in njegovih preprosti, v črno odeti črnogorski materi, toda tudi ta film je počival predvsem na materi, ki je rodila takšnega sina, in na sinovih individualnih kvalitetah.

Vsi drugi filmi, razen nekaj namenjskih, beri reklamnih, in risank, so hoteli postati slaba vest naše družbe. Jugoslovanska panorama, ki so nam jo naslikali, je črna, polna neumnosti, zaostalosti, egoizma, demagogije, političnih laži in politične toposti.

Oni tamo nikoli niso bili natančno definirani. Nihče nikoli ni uporabil besede režimski ali antirežimski, nekajkrat je nekdo uporabil besedo oblast, toda vedno v zvezi s kakšno konkretno akcijo: ta in ta oblast je prepovedala ali odredila to in to. Šlo je bolj za vprašanje dobrega okusa. O onih tamo se govori čim manj, predvsem se pa z njimi nikoli ne sodeluje. Nikoli se ne družijo z medvedom! Konformirati se je ultimativni greh! Primer filma Dušana Povha Dve koračnici.

Vidimo govornika v skupščini, čeprav nikjer ni rečeno, da je to skupščina (slovenska cenzura je izrezala proleže skupščine in ga nadomestila s pročeljem univerze). Govornik govori: abcdefghijklmnoprstuvz. Aplavz. Drugi govornik govori abecedo od zadaj naprej. Aplavz. Glasovanje. Vsi so za.

Spet govornik, govori abecedo, vidimo podnapise $2+2=4$.

Aplavz, glasovanje. In tako naprej.

Zapirajo tovarno, zapirajo drugo, zapirajo tretji objekt, deseti.

Znova govorniki, samo podnapisi govorijo $2+2=4$. Material iz skupščine je dokumentaren, slika je avtentična, govornike prepoznamo.

Na tiskovni konferenci zastavijo Povhu vprašanje, če ti tovariši vedo, da jih je tako uporabil.

Da, vedo in se strinjajo, to je v redu.

E, ne, ravno to NI v redu!

Veliko nagrado je dobil Krsto Papić za dva filma. Mala vaška zabava in Specialni vlaki.

Mala vaška zabava je zabaven film, ki govori o miss in tekmovanju za najlepši glas na vasi. Med prizore, ko se obilna vaška dekleta graciozno sprehajajo po odru, in pevski kandidati brez posluha posnemajo zdaj enega zdaj drugega pevca, je Papić spretno vpletel prizore kola in narodnega orkestra, kjer dobijo ti smešni ljudje nenadoma spet svoje dostojanstvo. Toda Mala vaška zabava je njegov stranski film.

Film, ki je najbolj navdušil publiko, ki je uradno odprl festival, ki so ga favorizirali že od začetka so Specialni vlaki.

Nova skupina naših delavcev odhaja v Nemčijo. Vidimo jih zbrane v dvorani, govori jim predstavnica družbe, ki jih sili, da odhajajo. Lepe, prazne besede. Ambulanta, kjer jih pregleduje nemški zdravnik. Postaja in nato kupe vlaka, v katerem slišimo njihove izpovedi. Odhajajo, ker so pri nas nizke plače in se ne da živeti. Ker ima direktor trikrat, štirikrat večjo plačo kot delavec. Ker niso dobili primerne dela.

Krepkemu mlademu moškemu pritečejo solze. Ko bi vedel, da bo ob slovesu tako hudo, se nikoli ne bi odločil. Mlado žensko je popolnoma pretreslo, dvakrat, trikrat poskuša nekaj povedati, pa ji ne uspe.

Govori drugi predstavnik. Kako se je zadnje čase vse izboljšalo, kako zdaj transporti vozijo hitro in brez zastojev. Kako so za transport določili specialne vlake.

Zadnja sekvenca. Nemška postaja. Delavce zberejo v veliki čakalnici in prek zvočnika pove glas v srbohrvaščini, da jih bodo zdaj poklicali, a ne

po imenih, ampak po številkah, ki so napisane na njihovih papirjih. Počasi odhajajo, drug za drugim.

Papić začenja graditi svoje vzdušje že v ambulanti pri nemškem zdravniku. Gospod je primerno debel in nemški, govori v birokratskem jeziku, siguran je vase in nekoliko naveličan. Nasprotno so naši fantje malo zmedeni in nervozni. Ne razumejo njegovih navodil in preden utegne prevajalec prevesti, se v svoji gorečnosti že sami postavijo v položaj, ki je smešen. Prva točka!

Situacijo v kupeju izrabi do skrajnosti. Ljudje so resnično pretreseni. Prvič v življenju odhajajo tako daleč z doma, v tujo deželo, za dalj časa, jezika ne znajo, strah jih je prihodnosti in že jih napada domotožje. Solze moškega so pretresljive. Druga točka!

Zdaj prideta njegova glavna aduta! Kader, v katerem bo govoril predstavnik, se začenja z bližnjim posnetkom pipice. Počasi potegne, izpusti dim, se samozadovoljno nasmehne. Gizdalin-ski, dobro hranjen mlad moški, z velikim zlatim prstanom na eni roki, z zalo verižico na drugi. Govori v teh-

ničnem jeziku, transporti sem, transporti tja, napredek je velik, vse teče urejeno, vsi so zadovoljni. Vmes bližnji posnetek njegovega prstana, nato zlate verižice. In spet »transport«.

Znova smo v kupeju. Vlak vozi v postajo. Množica z odrgnjeno prtljago, v obnošenih plaščih se usuje po peronu. Sliši se vpitje. Nato čakalnica, in končno glas, ki pravi — zdaj smo kot gledalci že tako dobro segreti, da to razumemo — da so zdaj izgubili še svoja imena in so samo še številke. Paralela s taboriščem je očitna.

Papić zna delati. Dokler film gledate, vas prepriča, da ima prav. Šele kasneje se zaveste, da je film delan zelo preračunano. Kdo ne bi čutil z moškim, ki joka, ker je bilo slovo tako boleče? Kdo ne bi začutil odpora do pipice samozadovoljnega mladega predstavnika, če je dve sekundi prej videl objokane svojce? Komu se ne bi uprlo, ko čuti bližajočo se hladno vzdušje Nemčije, objektivizirani postopek z ljudmi? Kdo ne bi bil revoltiran, ko vidi, da te ljudi pravzaprav vodijo v taborišče?

Vprašanje je samo — ali je to res.

S. Čolnik

Josipu Vidmarju

z dolžnim (se zavedam) (straho)spoštovanjem

1.

Če je resnica le, kar nam odstre vaš Jaz, sem pluralist: rad gledam še kak drug obraz.

2.

Ne skrivam se, a tam, kjer me vaš bič lovi in v čredo grešnih kozlov me naganja, le verjemite, Josip Jezni, mene ni. A bič je bič: vse grše se o vas mi sanja.

Ciril Zlobec